

ban viszont (mondhatni: természetesen) még nem körvonalazódott valódi konszenzus, miként is kellene festenie egy ilyen elméletnek. A vonatkozó vitákba, eltérő felfogásmódokba nyújt bevezetést az első magyar nyelvű (a hazánkban sajnálatos módon jól ismert „hiánypótló” kategóriába tartozó) ökoetikai szöveggyűjtemény.

A kötet, ahogyan az (el)várható, elsősorban a terület legismertebb képviselőire és klasszikus problémafelvetéseire épül. Hans Jonas az emberi felelősség új dimenzióit vizsgálja, Holmes Rolston a környezeti etika „időszerű” kérdéseit veszi számba, Peter Singer az állatok jogaiért száll síkra, Garret Hardin pedig az elosztási igazságosság régi problémáját közelíti meg új szemszögből, tekintettel a rendelkezésünkre álló természeti források véges volta-ra. Lynn White és David Livingstone írásai történeti keretbe helyezik tárgyukat: mindketten arra kérdeznék rá, mennyiben tehető felelőssé napjaink ökológiai válságáért az Ó- és az Újszövetség természetfelfogása. A tőlünk valamivel nyugatabbra már tankönyvi példává nemesült álláspontok mellett ráadásul olyan megközelítések is teret kapnak (pl. mélyökológia, ökofeminizmus, ökofeminizmus), melyek túlmutatnak a szerkesztői „kötelező penzum” letudásán, s új színekkel gazdagítják az árnyalatlanak amúgy sem nevezhető összképet.

Ami ezt a képet nyugtalanítóvá teszi, az éppen túlzott összetettsége. Hans Jonas megfogalmazása szerint „egyetlen korábbi etikának sem kellett az emberi élet globális feltételeit és a távoli jövőt [...] figyelembe vennie”. Ez pedig azt jelenti, hogy a környezeti etika és a hagyományos „felebaráti” etika különbsége nem pusztán mennyiségi, hanem *minőségi* különbség. Arra viszont korántsem könnyű választ adni, miként mondhatunk le a természet érdekében gyógyíthatatlan *antropocentrizmusunkról* – méghozzá úgy, hogy ne váljunk közben *embertelessé*.

PÁPAY GYÖRGY

(Szerkesztette Lányi András és Jávor Benedek, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005, 380 oldal, 3100 Ft)

STANISLAW LEM:

DILEMMÁK

Írások a 21. századból

Stanislaw Lem szénanáthás. Jó néhány növényre allergiás, így aztán virágzás idején el kell vonuljon még a városi parkok közeléből is. Föl, a hegyekbe. Van a Tátrában a lengyel íróknak egy háza, ott tölt a nyár során 4–6 hetet. Körülbelül ennyi az az idő, amit egy esztendő során írásra fordít. Ha erről beszél (nem túl

gyakran), ő maga általában úgy fogalmaz műveinek keletkezési körülményeiről: „egyszerűen így történt”. Szóval úgy, hogy fölment abba a bizonyos alkotóházba, s az alatt a néhány hét alatt megírta az évi egy könyvét (félszáz körül tart most). Soha nem önmagának szabott penzum volt ez – egyszerűen így történt. (A huszonhat nyelvre lefordított, több tízmillió példányban megjelent *Solarist* röpké hónap alatt vetette papírra a Mester.) Persze nem fönn a hegven kezdődött az a szellemi kaland, amelynek *Dilemmák* című aktuális állomásából kiderül, miként vélekedik napjaink egyik legszuverénebb gondolkodója arról, amit – bizonyjal jobb híján – jelennek és valónak nevezünk.

Lem szépirodalmon inneni (vagy túli) megszólalásaiban talán az a legizgalmasabb, hogy – akár a műfaj számos remeklője, Vernétől Asimovig – olyan fegyelemmel és intelligenciával alkalmazza a science-fiction lehetőségeit és eszköztárát, hogy mindenképpen komolyabban kell vegyük a Pókembernél. Kétségtelen, hogy a tudományos-fantasztikus irodalom Lemnek is köszönheti, hogy mind több elemző, kritikai figyelmet kap, s azt is, hogy a mások mellett rajta nevelkedett szerényebb tehetségek is igyekeznek valamilyen „napjainknak”

szóló üzenetet belekovácsolni munkáikba.

Lem értelmezői sosem felejtik el aláhúzni, milyen megdöbbentővé teszi az idén 84 éves író töprengéseit eddigi pályája, amelynek gyűjtőpontjában szinte mindig egy lehetséges, továbbgondolt realitás áll. S valóban, a *Dilemmák* az teszi borzasztóan izgalmassá, hogy szerzője afféle hivatásos „jövőkutatóként” vizsgálja a – jobb híján – jelennek és valónak nevezettet. Akár egy messzi világból érkezett bölcs, ki nek szavára érdemes figyelni. Az az író, aki annyi megannyi jövőt „álmodott”, e helyütt egy esetlegesen létező világ (az általunk lakott) lehetséges jövőit rajzolja meg. Az az író, aki annyi világ jövőjét álmodta meg, egyébiránt többé egyikét sem álmodja tovább, merthogy regényt – mondta el néhány ízben – nem ír többet. Most már, tette olyankor hozzá, marad az esszénél.

Különös meditáció Lemmel teleni ezt a néhány óracsukat. Megdöbbentő élmény tapasztalni, ahogyan egy fáradhatatlan elme, leleplezve annak illuzórikus mivoltát, elemeire bontja a körülötte kavargó jelennek és valónak gondolat.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(Fordította Keresztes Gáspár, Typotex Kiadó, Budapest, 2005, 329 oldal, 1850 Ft)

